
Martin Potůček: Jak pomoci společnosti vědění

Martin Potůček: Jak pomoci společnosti vědění

Přemýšlím-li o úloze vědění, vždy si vzpomenu na výrok Sherlocka Holmese: Jak prosté, milý Watson! Vezměme srovnatelné výhody, kterými země disponuje: přírodní zdroje, kulturní dědictví, geografická poloha, znalosti a um lidí. Jedině poslední položku je možno rychle zmnožovat. Nemáme-li se stát skanzenem Evropy, kam budou lidé přijíždět za přírodními zajímavostmi, kulturními památkami a službami turistického ruchu, chceme-li se prosadit a prosperovat, musíme otevřít brány kvalitního vzdělávání doširoka.

České školství zatím připravuje žáky a studenty způsobem, který byl vyvinut pro potřeby minulé industriální éry, tedy masově, rychle a s co nejnižšími náklady.

Na základní vzdělání dosáhnou téměř všichni. Středoškolské vzdělání trpí nízkou kapacitou všeobecného směru (na gymnáziích studuje pouze 17 procent mladých lidí, což je nejméně ze zemí OECD). Nejhůře je na tom terciární vzdělání, které stále nenabízí dostatek příležitostí (především kratších bakalářských studijních programů). Mezi lidmi staršími 15 let je pouze necelých 9 procent vysokoškoláků.

Mezinárodní srovnávací výzkumy ukazují, že české školy dovedou relativně dobře připravit pro řešení akademických úloh; výrazně horší je to v praktických dovednostech. Další velkou bolestí je nepropojení potřeb trhu práce se strukturou nabízených studií. Značná část absolventů si nakonec musí hledat uplatnění mimo svůj obor.

Proměny soudobých společností vedou k propojování dříve funkčně oddělených sfér. To se týká i procesů typických pro společnost vědění: vzdělávání, poznávání, šíření a užití poznatků. Probíhají uvnitř, napříč a souběžně ve školství, ve výzkumných a vývojových institucích, v informačních a komunikačních sítích, v hospodářském životě a na trhu práce, promítají se do učebnic, odborných publikací, patentů, do inovací výrobků a služeb.

K vážným slabinám našeho systému podpory výzkumu a vývoje patří nedostatečná podpora z veřejných i soukromých zdrojů, rozdrobenost jeho financování, malá orientace na klíčové směry rozvoje společnosti a ekonomiky. Jako dědictví minulosti se jeví i disproporce v podpoře neorientovaného základního výzkumu na úkor výzkumu aplikovaného a orientovaného. Schází agentura pro aplikovaný výzkum, těžce se rodí systém podpory inovací. Větší šance na dohnání pokročilejších zemí máme v budování informační infrastruktury.

Česká státní správa vážně zaostává ve způsobu, jakým přistupuje k podpoře vědomostních procesů. Trpí resortismem, nedostatkem koordinace a předvídatelného koncepčního myšlení, zabředá do kompetenčních sporů. Jak jinak si vysvětlit, že dosud nedošlo k organičtějšímu sepětí odpovědnosti za komplex vysokoškolského vzdělávání, výzkumu, vývoje a inovací?

Nová vláda se může spokojit s dosavadním přístupem, který bych nazval kupeckým příštípkařením: jen ať nás to nepřijde draho, na kvalitě a konečné užité hodnotě moc nesejde.

Nebo se odhodlá ke strategické volbě a pojme podporu společnosti vědění jako své velké téma. Učiní podporu vzdělání, výzkumu, vývoje a inovací absolutní prioritou s cílem, aby nejrozumnější volbou lidí bez ohledu na věk bylo učít se, investovat do rozvíjení svých vědomostí a dovedností.

K hlavním praktickým metám takové volby patří dostatečná nabídka relevantních a diferencovaných vzdělávacích příležitostí. Vytvoření robustního a funkčního systému celoživotního vzdělání. Ustavení agentury pro aplikovaný výzkum. Vytvoření uceleného systému podpory inovací. Násobné zvýšení veřejných i soukromých prostředků vydávaných na celý komplex podpory společnosti vědění.

Česká společnost má na to, zdvihnout hrozenou rukavici. Mohlo by ji to do patnácti let pozvednout na špici evropských národů. Jak prosté, milý Watsone...

Autor vede Centrum pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy nové vlády. Příští díl bude 5. srpna věnován deficitům institucionálního rámce ekonomiky.

Martin Potůček